

Υπερασπίζοντας με εμμονή το Σύνταγμα

Του Προκοπή Παυλοπούλου *

Μέσα στην πρωτόγνωρη δίνη που προκαλούν, τόσο στο κοινωνικό σύνολο όσο και στους θεσμούς, τα «καυδιανά δίκρανα» της τρόικας και, κυρίως, του ΔΝΤ, και απέναντι στη σημερινή «εκκωφαντική» σιωπή «πάλαι ποτέ διαλαμπάντων» υπερασπιστών –σε κάθε σημαντική και ασήμαντη ευκαιρία– του Συντάγματος καιρός είναι, νομίζω, να διευκρινίσουμε ορισμένες αυτονόητες έννοιες και θέσεις. Υπό διαφορετική εκδοχή ίσως στο άμεσο μέλλον τεθούν –αν δεν έχει ήδη δρομολογηθεί μια τέτοια τροχιά– εν αμφιβόλω σημαντικές πτυχές της ίδιας της εθνικής μας κυριαρχίας.

Κατά πρώτον, ας ξεκαθαρίσουμε τι είναι το Σύνταγμα και ποιο είναι το προς αυτό χρέος μας, αν θέλουμε να προασπίσουμε την κανονιστική του ισχύ και τις συνακόλουθες θεσμικές και πολιτικές δεσμεύσεις που απορρέουν για τον καθένα μας.

Δεν πιστεύω ότι υπάρχει κάποιος –ιδίως δε όποιος σέβεται στοιχειωδώς τόσο τη διδασκαλία όσο και την προσωπική στάση του αείμνηστου Αρ. Μάνεση, σε κρίσιμες μάλιστα συγκυρίες για τον τόπο– που ν’ αμφισβητεί ότι:

- Το Σύνταγμα, ως θεμελιώδης νόμος, υπερισχύει κάθε άλλου κανόνα δικαίου. Είτε αυτός εντάσσεται στο εσωτερικό δίκαιο είτε στους κανόνες του διεθνούς δικαίου, όπως αυτοί ενσωματώνονται κάθε φορά στην έννομη τάξη μας.
- Ως προς τον «σκεπτικισμό» που, ορισμένοι, εκφράζουν σε ό,τι αφορά τη σχέση μεταξύ Συντάγματος και ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου θα επαναλάβω, για πολλοστή φορά, τούτο: Είναι λάθος, όσο η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει προχωρήσει στο σημείο εκείνο πολιτειακής οργάνωσης που θα της επέτρεπε να διαθέτει πραγματικό ενιαίο συνταγματικό θεμέλιο, να επιχειρούν μια τέτοια σύγκριση και να θέτουν εν αμφιβόλω την υπεροχή του Συντάγματος. Εχοντας, προς το παρόν, δύο παράλληλες έννομες τάξεις –εκείνη των κρατών – μελών και εκείνη της Ε.Ε.– με βάση την κοινή νομική λογική οφείλουμε να δεχθούμε πως η άποψη των κοινοτικών οργάνων, και ιδίως του ΔΕΚ, κατά την οποία θεμέλιο της κοινοτικής έννομης τάξης είναι το κοινοτικό δίκαιο, πρωτογενές και παράγωγο, είναι εντελώς ανεξάρτητη από την υποχρέωση που έχουν τα όργανα των κρατών – μελών –άρα και της Ελλάδας– να θέτουν ως αντίστοιχο θεμέλιο των επιμέρους έννομων τάξεων το Σύνταγμα τους.

Οιαδήποτε άλλη εκδοχή –ακόμη και με ρητή συνταγματική πρόβλεψη που, βεβαίως, δεν συντρέχει για το Σύνταγμα μας– με βάση επίσης την κοινή νομική λογική αγνοεί τη φύση του κανόνα δικαίου ως μέσου ρύθμισης της πολιτειακής οργάνωσης και των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Δηλαδή, σε τελική ανάλυση, αγνοεί την πεμπτουσία του Συντάγματος. Διότι αν υποθέσουμε π.χ., στο πλαίσιο της έννομης τάξης μας, ότι συντρέχει υπεροχή του κοινοτικού δικαίου έναντι του Συντάγματος, αυτό θα σήμαινε ότι μια τέτοια υπεροχή προβλέφθηκε, κατά κάποιον τρόπο, από το ίδιο το Σύνταγμα κατά τη στιγμή εισόδου της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, άλλοτε ΕΟΚ. Με τι είδους νομικό συλλογισμό όμως ένας κανόνας δικαίου –άρα και το Σύνταγμα– θα αναγνώριζε σε άλλον κανόνα δικαίου μεγαλύτερη κανονιστική ισχύ από εκείνη που ο ίδιος διαθέτει, ως θεσμικό προϊόν της εθνικής κυριαρχίας; Οι υποστηρικτές του αντιθέτου δεν γνωρίζουν ότι, σύμφωνα με τη νομική ιδιοσυστασία

του κανόνα δικαίου, ισχύει και γι' αυτόν, *mutatis mutandis*, η θεμελιώδης αρχή του ρωμαϊκού δικαίου «*nemo plus juris ad alium transfere potest quam ipse habet*»;

Αλλ' ας αφήσουμε κατά μέρος το «επίμαχο» ζήτημα της υπεροχής ή μη του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου έναντι του Συντάγματος. Και ας έρθουμε στην τρέχουσα πραγματικότητα που αφορά το Μνημόνιο και τις επιπτώσεις του, θεσμικές και πολιτικές.

Όπως προκύπτει απ' αυτό τούτο το άρθρο πρώτο του ν. 3845/2010, το Μνημόνιο είναι ένας συνδυασμός συμφωνίας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής και συμφωνίας συνεννόησης στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις οικονομικής πολιτικής για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης. Αρα, ακόμη και με την πιο αυστηρή νομική αντιμετώπιση, πρόκειται για ένα σύμπλεγμα νόμων και διεθνών συμβάσεων, κυρίως «οικονομικής συνεργασίας και συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς ή ενώσεις», κατά την έννοια του άρθρου 36 –ιδίως παρ. 2– του Συντάγματος.

Τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία γίνεται, χωρίς την παραμικρή διαφοροποίηση, δεκτό ότι το Σύνταγμα υπερέχει και των κάθε μορφής διεθνών συμβάσεων. Με απλές λέξεις, και όταν ακόμη, διά νόμου, οι διεθνείς συμβάσεις έχουν ενσωματωθεί στην έννομη τάξη μας, όσοι από τους κανόνες τους δεν συμβαδίζουν προς το Σύνταγμα είναι ανίσχυροι και ανεφάρμοστοι. Κορυφαίος υποστηρικτής της άποψης αυτής υπήρξε ο Αρ. Μάνεσης.

Υπό τα δεδομένα αυτά οι κανόνες του Μνημονίου, αλλά και των επί μέρους νόμων, συμβάσεων και κανονιστικών πράξεων εφαρμογής του, που δεν συνάδουν προς το Σύνταγμα είναι επίσης ανίσχυροι και ανεφάρμοστοι.

Τα όσα προεκτέθηκαν αποτελούν για όλους μας –ιδίως δε για εκείνους που υπηρετούν το Συνταγματικό Δίκαιο– κοινό τόπο. Κατά συνέπεια για όλους μας, πολύ περισσότερο τούτες τις κρίσιμες ώρες για τη χώρα, ισχύει το άρθρο 120 παρ. 2 του Συντάγματος: «Ο σεβασμός στο Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό και η αφοσίωση στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων».

* Ο κ. Προκόπης Παυλόπουλος είναι βουλευτής, καθηγητής του Δημόσιου Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.